

Görög ritmus magyar eufoniája*

Az antik világ éntartalmának egyik legművészebb megnyilvánulása a görög líra. Modern kultúrnyügök öi mentes, a kultúrát élő és mélyen magukba szívó, a *klasszika-filológiát korunkban egyre inkább kiszorító ideggyógyászat* szellemtudományának: a pato-pszichológiának és természet-tudományának (más orvosok szerint therápiájának): a psycho-pathológiának kategóriáit nem ismerő, *szabad* emberek hívták életre ezt a költészetet. Kul'úra szülésére alkalmas apollói racionalizmus és dekadens irodalom létrejöttét praedetermináló bacchusi mámor dinamikája csendült meg Budapesten — hála Trencsényi (Waldapfel) Imre költői congenialitásának és európai viszonylatban is jelentős philologiai szakértelmének — magyar nyelven. Tökéletes formában és (!) a tartalomhoz ragaszkodó philologiai pontossággal szólalta ja meg a tudós költő új világ számára a régi lírikusokat: a Goethe, Hölderlin; Platen, Niétzsche és Hofmannstahl legjobb barátait úgy, hogy görög költészetük varázsa a művelt magyar nagyközönség számára most már magyar nyelven válik megközelíthetővé.

A görög Gondolat világának két komponense: ember és természet. Hiszen isteneik — rossz és jó értelemben egyaránt — átlagon felüli *emberek*; vagy az isteneket létrehozó görög alkotó génuszok voltak Übermenschek? — Bármennyire is közelállónak érezzük a tézist, sőt sajátunknak tékintjük az alternatívaként beállított anti'ézis¹, (szintézisük időt-kiküszöbölő szimboluma a kőbe-esésített Zeus-dinamika²) mégis — a lehetőségek szerint — objektivék szeretnénk maradni: először hírt adunk arról, a mit lá'unk; és csak ezután következhet saját aspektusunk. Ez a gyakorlati természetű szellemi állásfoglalás elnéletli síkon — ebben az összefüggésben — a következőket jelenti: Nem tiszteljük az áltudomány novum-hajhászó interpretációit, hanem Pindarostermő görög irodalom isteneit figyeljük és klasszicizmust, neoromantikát, dekadenciát ihlető mitoszvállás hullámozó daimonionját nézzük és kutatjuk: ez a mi klasszikusan korszerű szellemtudományunknak, a hazai nomenklá'urában nem is oly régen ókortudományként fémljelzett, minden idők szellemei megnyilvánulását az összehasonlító irodalomtudomány legmodernebb dialektikus, ugyanakkor dinamikus metodikájával; athéni finomsággal; spártai eréllyel; szóikus humorérzékkal; a nagyinak elismert vaskancellár, Bismarck Ochs-elméletétől még mentes latin következetességgel; helleniszikus és ezüstkori dekadenciák szintézis-keresésével méltányló, bíráló, — közvetve vagy közvetlenül: — alkotó, őrző és fejlesztő classica philológiának egyik feladata, valamint vizsgálódási területe. Aki nem skatulyázza be az emberi szellem megnyilvánulásait exakt korokba, aki tagadja azt az abszurdumot, hogy bizonyos korok szellemsége — és mindaz, ami ehhez a fogalomhoz² tartozik — kipszuttjt, aki nem

* Görög versek. Devecseri Gábor és Trencsényi-Waldapfel Imre fordításában. (Új könyvtár VI. kötete. „Székesfővárosi Irodalmi és Művészeti Intézet” kiadása.)

¹ A szellem teremtő fejlődésének ezt a vizuális megnyilvánulását — sajnos — csak egy, a Kr. e. IV. század második feléből származó latin másolat helyettesíti.

² Ha tetszik, nevezhetjük kultúrának az ilyen fajta kört.

hiszi, hogy minden oldalon dialektikus fejlődést sürgető-megvalósító korpusz ulásra van kárhoz atva, aki hátatfordítva Spenglernek³ arccal az antik mágia isten-ideái felé fordul, aki valamennyire is hisz szellemükben, (márpedig a XX. század annyi mindenben hisz és annyi mindent elhisz; — nem lehetetlen, hogy érdemes új hitek mellett a mítoszt legalábbis számotartani!) megtanulhatja tőlük, hogy a rossz nem mindig rossz, sőt jó és rossz fogalma relatív értékelés, melynek *mellőzése* antik istenek kulcsa, hogy de-kadens (mégis egyre emelkedő!) irodalom exkluzív zárjai — egyáltalán megszülethessenek és — megnyíljanak... Mindenesetre tény az, hogy a görög költészet örökké aktuális ikerforrása: munka és ünnep. Munka, melyben szép az emberi mozdulatok rimusa és ünnep, mely a természet mozgását igyekszik időnként megismétlődő ritmussá szentesíteni. Ezt a békés relációt Waldapfel a szociális költészet formái és tartalmi értékelésének komoly tudatában az idők folyamán a lírai vers és egyben népdal egyik első mítoszává növekedett görög munkadal vezermotívumával nyíja meg, hogy rövidesen helyt adjon Apolló és Bacchus, munka és ünnep békés viszonyait akkori is álnokul zavaró háború szavának, mely a szabadságvédő, görög harci líra fényes lapjait hívja életre az európai irodalmi műveltségben.

Nem ártana, ha másfélezer év lírájának ezt az anthológiáját, a szó igaz görög értelmében: virágszedésé' fiatal költőink közül többen gyakran forgatnák: forma és tartalom tökéletességének egységét tanulhanák belőle, továbbá a meleg és lékítő görög logosz gondolatfegyelmű és szép formára szoktató ritmusából, metrumából és dallamából (Ariszoteles lát a a jó harmóniát ebből a három elemből összetűnek) kapnának magyar nyelven izeltőt; és talán akkor többen leszoknának arról, — félreértve és meg nem értve a nyuga i neodekadencia könnyű, elegáns és szellemes formakezelését, — hogy az ér elmiséget, kidolgozatlan és szellemtelen szimbolikát és a rimpontatlanságot tartásák nemzeti költészeünk iránytangenseinek.

A hánhatatlan antik lélek olvasható tanúbizonyságának: a görög eposznak hivatott tolmácsolója — az anthologia keretein belül is — Devecseri Gábor. Minthogy a műfordító Odysseia-kötetének megjelenése idején a Devecseri-műfordítást a Homeros-tudomány jelen állapotának „princeps

³ Amikor a spengleriánus kor „alkonyán“ hátatfordítunk Spenglernek és a mágia hajnala felé fordulunk, tulajdonképpen a dekadens irodalom költőivel és íróival vesszük fel a kapcsolatot, akik ennek a hajnalhasadásnak „kék“ fényében a napsütés első halvány jeleit látják. A halványkék t. i. (v. ö. kék tó, tiszta tó...) a dekadens irodalomban a születés előtti legizgalmasabb állapotnak a szín-szimbolikája. Ennek a fázisnak realizálása mind a lélektannak, mind a természettudománynak homályos, viszonylag kidolgozatlan területé. Sőt a teológiának (már Szt. Ágostonnál!) egyik központi problémája a pillanatoknak ez az integrálódása: mikor a parányi lény — minek *lelkéről* itt nem beszélünk — már létezik (az anyában!), ugyanakkor azonban még se valóság. Sokat-sejtető a gondolat, ha az emberi szellem fejlődésének tudatosulási folyamatát — amit elsősorban éppen az irodalomtörténet keres — az ember kifejlődéséhez hasonlítjuk. Talán nem is nagyon sok bátorság szükséges hozzá, hogy ennek a szüntelenül kutató állapotnak művelődéstörténeti teremtő megfelelőjét — Goethe Achilleisének, Hölderlin Empedoklesének és Hofmannsthal Alkestisének szellemében — a mythos hajnalán találjuk meg. Ha valaki ezt a szempontot végiggondolja, görög aktualitással és a látszólagos paradoxon felszámolásával formálhatja magáévá lírájukat. Itt az antikvitás igazi funkciója: amikor antiknak és modernnek kölcsönhatása lennét a fejlődésen.

philologorum“-ja: Marót Károly, a budapesti Pázmány Péter-Tudomány-egyetem tanára a tudós tárgyilagosságával már megvilágította, a magam részéről csak egy-két szempontra szeretnék utalni. Devecseri fejismerte a magyar nyelv eufonikus erejét a görögből való műfordítás terüle én — a némettel szemben. Nem követi a Draheim-féle német műfordító iskola epigon-tévedései, mely a latin által megrontott, szekundér hexametereket illet át németbe, hanem közvetlenül a magyar nyelv szellemében fordul a görög epika logosza felé — sikeresen. Schiller 1798 május 18-i dátummal ellátott levelében Goethe-nek — kinek bibliája Homéros volt — a következőket írja: „Ihr schöner Beruf ist ein Zeitgenosse und Bürger zweier Dichtern zu sein.“ Schillernek Goethehez intézett dicsőítő elismerését Devecserire méltán vonatkozathatjuk.

Sebők Lajos

K Ö N Y V E K

ZELK ZOLTÁN: KAGYLÓBAN TENGER. (Versek, Dante.)

Szocialista költészetünk legjelentékenyebb alakja öt év költői termésével mutatkozik be előttünk. E költészet, melyre annyira vártunk s melynek jelentőségét most már távlataiban is látjuk, kiteljesíti egy költő útját első próbálkozásaitól, formakeresésén át az érett, kiegyensúlyozott s már a líra legfelső határát jelző, szinte klasszikus csúcs elérésével.

Mi az, ami Zelk Zoltán költészetének maradéktalan hitelt ad? A tömör és egyszerű megfogalmazás, kiértett forma és talán legelső sorban bátor szocialista magatartása. S hogy e bátorság nem hivalkodó — e próbakövnön oly kevesen jutnak túl még a jószándékúak közül is! — épp abban van értéke s megfellebbezhetetlen érvénye is.

A „Szólj. versem“-ben így énekel, így köszönti a Pártot:

Mert az van itt, ki írt keres
a lázban heverő
világ bajára: — zsenge rét
legyen feketedő,
üszkös teste — ki nem mereng
s jajong a sok bajon,
kit, gyógyítani oktatótt
anyánk, a Mozgalom.

Soraiból érezzük, hogy soha nem választja a könnyebb és olcsóbb megoldást; kerüli a deklamációt s ezzel meggyőző ereje nagyobb, benső súlya fe-

gyelmezett és mértéktartó soraiban csalhatatlanul igaz. Szinte valamennyi versére érvényes e megállapítás, szólnak bármiről.

Zelk Zoltán szűkszavú és szemérmes költő. Mennyiségre kevés verse azonban annál jobban kifejezővé teszi mondanivalóját, költői attitűdjét. Schol egy főlősleges jelző vagy cicoma és sehoh egy zavaró, diszsonáns hang! S ha mélyére nézünk e problémának, verseinek ismeretében nyugodtan állíthatjuk: csak a klasszikus magyar költészet hagyományait a forradalmi lírával szerencsés szintézisben összefoglaló, magábaolvastó költő tud a maga útján ily biztos lépetekkel haladni. („De száz esztendő száz falán keresztül is szól még Arany.“) Abban van egyúttal hibátlan formakezezelése s mondanivalójának őszinte, tiszta igazsága is. Vajjon kételkedhetünk ama meggyőződésben, mely kincsként őrizve egy régi május elsejének emléket, így száll a multba:

„Akár oltári kép lehetne
egy falusi templom falán,
ha betűk helyett képet írna,
ecsetté válna ceruzám:
primitív s édes kép lehetne,
új szentekről festett mese
a kis dalárda, mely rákezdé,
hogy „Itt van május elseje!“

A forradalom költője sosem fordítja el tekintetét népének nagyjaitól. Zelk Zoltán sajátjának vallja Dózsa és Tán-